

Sentre for kjønnsinkongruens i alle helseregioner

Runa Kongsvik
psykolog

Med dekning over hele landet har tilbudet nådd en sentral milepæl. Her er svar på vanlige spørsmål.

Runa Kongsvik. Foto: Paulina Tamara Cid

Den 15. februar i år ble snoren klippet på Regionalt senter for kjønnsinkongruens (RSKI) i Helse Bergen. Med det har hver helseregion fått sitt RSKI, en viktig milepæl i desentraliseringen av tjenestetilbudet til personer med kjønnsinkongruens. Siden åpningen har det knapt vært stille på telefon og e-post fra kollegaer som vil vite stort og smått om tilbudet på senteret. For å unngå å gjenta

meg selv, og dermed spare tid både til arbeid og fest, vil jeg her svare ut noen av de spørsmålene jeg oftest får som ansatt på RSKI.

For å begynne med spørsmålet jeg oftest får på fest: «Hvorfor jobber du med dette?»

Først og fremst fordi jeg synes det er spennende! Psykologien – men også filosofien, sosiologien, jusen, medisinen og politikken. Kjønnsinkongruens som tema beveger seg mellom alle disse disiplinene. Det handler om det evige spørsmålet om hvem man er, og hvorfor – og om hvordan man blir møtt av samfunnet hvis man bryter med de rådende normene. Om hvorvidt lovverket gir beskyttelse, og råderett over egen identitet. Om mulighetene som finnes for å endre kroppen slik at den kjennes mer riktig, og om begrensningene som likevel eksisterer. Om kampen for å kunne leve autentisk og åpent som seg selv.

Deretter over til spørsmål fra innboks og telefon:

Hvorfor skal helsetilbudet desentraliseres?

Det nasjonale behandlingstilbudet for kjønnsbekreftende behandling har ligget til Rikshospitalet, hvor det har eksistert i ulike organiseringer siden starten av 1980-tallet. Pasientflyten har vært som følger: Fastlege har henvist til psykiatrisk utredning ved BUP eller DPS, som deretter har henvist pasienten videre til Rikshospitalet. I 2020 vedtok Helsedirektoratet i sine nasjonale faglige retningslinjer at deler av behandlingstilbudet skulle desentraliseres. RSKI skulle opprettes i hver helseregion som en del av denne prosessen. Kommunene skal i tillegg tilby veiledning og utforskning opp mot kjønn og identitet. Flere kommuner styrker nå kompetansen sin innen tematikken, for eksempel gjennom kommunale kompetanseteam om kjønn og seksualitet (KKS).

Hvordan skal helsetilbudet organiseres?

Personer med kjønnsinkongruens er en sammensatt gruppe med varierte ønsker og behov for oppfølging fra helsetjenesten – og ikke minst en gruppe som har vokst betydelig de siste årene. Helsedirektoratet skriver i retningslinjen at helsetilbudet bør være desentralisert, differensiert og helhetlig – det vil si organisert på flere linjenivå, individuelt tilpasset og koordinert. Videre skal tjenestetilbudet være i tråd med prinsippet om laveste effektive omsorgsnivå (LEON).

Formålet med desentraliseringen er å skape «gode, sammenhengende pasientforløp for personer med kjønnsinkongruens». Noen av hindringene som eksisterer i dag, er som følger:

- Variasjon i tilgang på lokale lavterskeltilbud
- Variasjon i om det gis tilbud på BUP/DPS, og hva slags tilbud som gis
- Stor pågang til den nasjonale behandlingstjenesten
- Mange pasienter får avslag som følge av mangelfull utredning/utforskning i forkant av henvisning.
- Lang reisevei til behandlingstilbudet for alle som er bosatt utenfor Oslo, som fører til fravær fra jobb eller skole

Hvor ligger RSKI-ene, og hvem er målgruppen?

RSKI ligger i spesialisthelsetjenesten, i hvert regionale helseforetak. Så å si alle har barn og unge med kjønnsinkongruens som sin målgruppe, men hva som er «ungt», varierer litt mellom regionene.

Helse Sør-Øst var først ute, og har i dag sentre ved Ahus og Sykehuset i Vestfold. Her finnes to sentre for pasienter under 18 år, og det så langt eneste RSKI-et med voksne som målgruppe (Tønsberg). Helse Nord sitt senter ligger på UNN i Tromsø, og tar imot pasienter opp til 23 år fra hele Helse Nord. Helse Midt er på St. Olavs i Trondheim, og tar imot pasienter under 23 år fra hele Helse

Midt. Helse Vest sitt senter ligger på Haukeland i Bergen, og tar imot pasienter under 18 år fra hele Helse Vest. På sikt er tilbudene ment å utvides til å gjelde alle aldersgrupper.

Hvem jobber på RSKI?

Sentrene har så langt en beskjeden bemanning, med ett til to årsverk per senter. Inntil videre er sentrene psykologtunge, men det finnes også sykepleier, lege og sexologisk rådgiver blant de ansatte på forskjellige sentre. RSKI Vest har i tillegg opprettet et regionalt kompetansenettverk i regionen, som består av fagpersoner fra hvert helseforetak i tillegg til brukerrepresentanter.

Hvem kan henvise til RSKI?

Som til andre spesialisthelsetjenester kan fastlege, BUP, barnevernsleder eller psykolog/lege i kommunehelsetjenesten henvise til RSKI.

Tilbys medisinsk kjønnsbekreftende behandling på RSKI?

Inntil videre er det ingen RSKI som har et medisinsk tilbud. Hva slags tilbud som gis ved de enkelte sentrene, vil variere noe, men aktuelle tilbud er kartlegging, utforskende samtaler om kjønn og identitet, tilgang på hjelpemidler som kompresjonsvest eller proteser, hårfjerning og stemmetrening.

RSKI-ene har faste samarbeidsmøter med nasjonal behandlingstjeneste på Rikshospitalet om pasienter som ønsker kjønnsbekreftende behandling. Formålet er å sikre at aktuelle pasienter henvises dit på riktig tidspunkt, for å kunne begrense avslag og dermed korte ned ventelisten.

Skal alle pasienter som ønsker kjønnsbekreftende behandling, gjennom RSKI? Skal de ikke lenger til BUP?

Som alle andre kan personer med kjønnsinkongruens både ha og ikke ha psykiske lidelser og nevrotypipi. Helsedirektoratet har gått vekk fra å anbefale psykiatrisk utredning som obligatorisk krav forut for kjønnsbekreftende behandling. Det blir altså prioriteringsveilederen og ikke kjønnsinkongruensen som avgjør om pasienten skal ha tilbud i BUP. Pasienter som har behov for utredning og behandling av andre tilstander, må henvises både til BUP / annen instans og til RSKI. Noen ganger vil behovet for utredning og behandling komme frem under forløpet på RSKI, som henviser videre. Godt samarbeid mellom RSKI og andre helse- og omsorgstjenester blir en grunnleggende forutsetning for et helhetlig og godt behandlingstilbud til målgruppen.

Er det gøy å jobbe på RSKI?

Stort sett! Det er stort å få være med på å skape bedre tjenester til en gruppe som over tid har hatt et altfor lite utbygd tilbud. Klientene og familiene vi har hatt kontakt med så langt, er glade og takknemlige for at tilbudet har startet opp. Og selv om dagene er travle, er det likevel hyggelig når nysgjerrige kollegaer tar kontakt og setter pris på at vi finnes.

Merknad. Runa Kongsvik er psykolog/koordinator ved Regionalt senter for kjønnsinkongruens, Helse Vest